

Een bescheiden ploeg vertegenwoordigde de kolonie Nederlands-Indië in 1934 bij de FECG.

EEN VONK DIE EEN HEILIG VUUR MOEST DOEN OPLAAIEN

Jelle Zondag¹

In 1934 nam Nederlands-Indië in het Filipijnse Manilla deel aan de Far Eastern Championship Games, de Olympische Spelen van het Verre Oosten. Het was de eerste keer dat de kolonie meedeed aan een groot internationaal sportevenement. De FECG vonden echter al voor de tiende keer plaats. Wat maakte dat Nederlands-Indië nu wel een equipe afvaardigde? Hoe verging het de Indische sporters in de Filipijnen? En wat wilden sportofficials met de deelname bereiken?

Bij het ontstaan van de Far Eastern Championship Games was een belangrijke rol weggelegd voor de Young Men's Christian Association (YMCA). De christelijke jongerenorganisatie zag in sport een instrument om jonge Aziaten op te voeden tot moderne, Westerse – en christelijke – burgers. Zij geloofde dat op het sportveld belangrijke deugden konden worden bijgebracht, zoals discipline, doorzettingsvermogen, besluitvaardigheid, verantwoordelijkheidsgevoel en teamgeest. In China, Japan en de Filipijnen introduceerde de YMCA daarom Amerikaanse balsporten als honkbal, basketbal en volleybal.

Tussen YMCA-functionarissen in de verschillende Aziatische gebieden bestonden goede contacten. In 1911 stelde de in Manilla gevestigde Elwood Stanley Brown (1883-1924) zijn collega's voor om een regionaal sportevenement te organiseren. Dit moest niet alleen de zelfopgelegde beschavingsmissie van de YMCA ondersteunen, maar ook het onderlinge

contact en de vriendschap tussen Aziatische sporters bevorderen. Zo zouden de regionale spelen, net als de 'echte' Olympiades, bijdragen aan de regionale orde en de vrede.

De eerste Spelen vonden plaats in 1913 in Manilla op de Filipijnen. Ze bleken een succes. Om de twee jaar, en vanaf 1930 om de vier jaar, gingen ze op herhaling. In 1920 kwamen de wedstrijden onder patronage te staan van het Internationaal Olympisch Comité (IOC). IOC-voorzitter Pierre de Coubertin (1863-1937) zag in de regionale Spelen een uitgelezen middel om minder ontwikkelde sportnaties voor te bereiden op zijn eigen olympische sportfeesten.

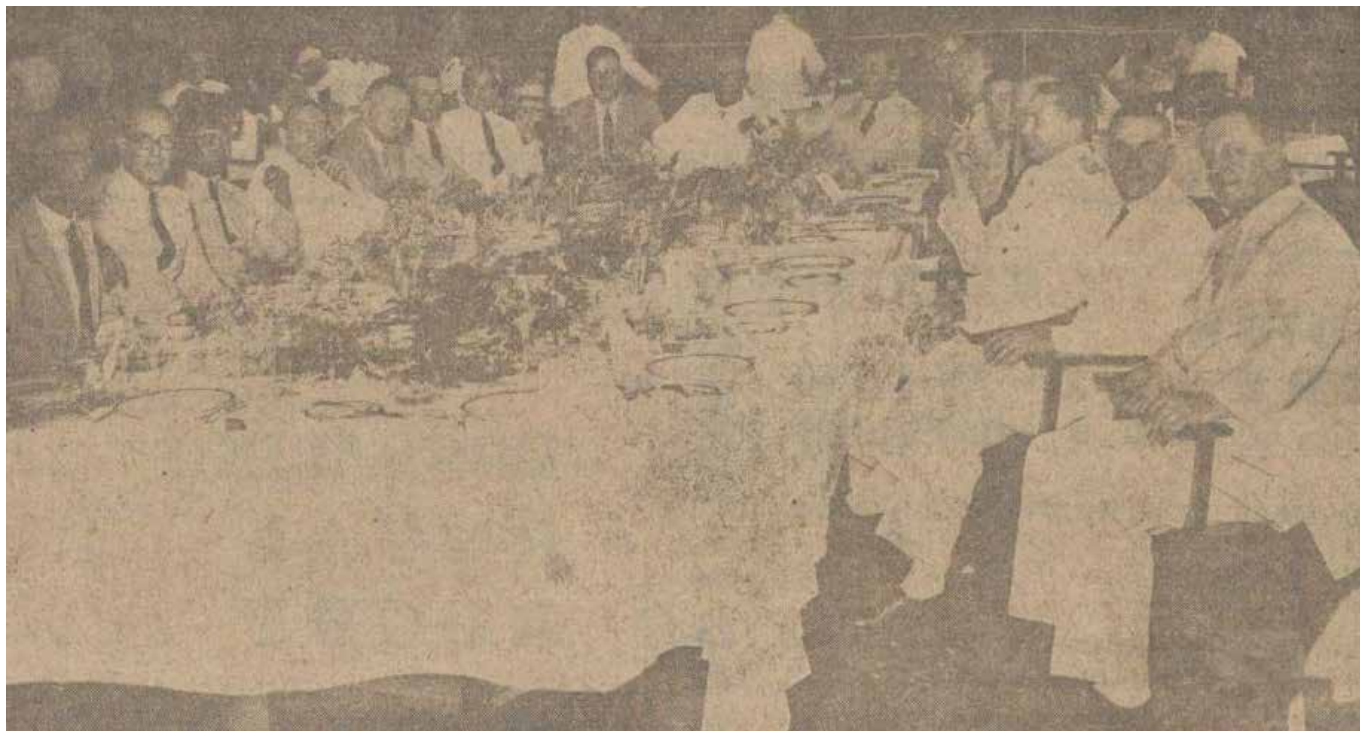
De spanning tussen China en Japan liep als een rode draad door de geschiedenis van de FECG.

Net als bij de grote Olympiades was politiek bij de Oosterse Spelen nooit ver weg. De beschavingsdoelen van de YMCA waren al imperialistisch geladen, maar de Spelen werden in de jaren 1920 ook een podium voor antikoloniale en nationalistische sentimenten. Aziatische overheden trachtten via de organisatie van het evenement de kracht en de grootsheid van de eigen natie uit te dragen. Ook sportieve successen moesten deze nationale grootsheid reflecteren.

De spanning tussen China en Japan liep als een rode draad door de geschiedenis van de FECG. Beide landen wilden overheersend zijn in de regio en de

¹ Dit artikel is tot stand gekomen binnen het onderzoeksproject 'Sport, identiteit en moderniteit' van de Onderzoeksgroep Sportgeschiedenis van de Radboud Universiteit Nijmegen, die onder leiding staat van prof.dr. M. Derks.

Henri de Baillet Latour, vermoedelijk de nauwelijks zichtbare vierde persoon aan de rechterkant van de tafel, met enkele sportbestuurders uit Medan.
Bron: *Sumatra Post* (8 december 1932).

strijd die dat veroorzaakte, vertaalde zich naar het sportveld. Vooral na de Japanse annexatie van het Chinese gebiedsdeel Mantsjoerije in 1932 liepen de spanningen hoog op. De Japanse invasie van China in 1937 maakte vreedzame sportcontacten langdurig onmogelijk. De Spelen van 1938 gingen niet door en kregen pas in 1951, onder een andere organisatie, een vervolg.

In werkelijkheid liep de sportontwikkeling in Indië behoorlijk achter op die van toonaangevende landen in de regio.

Nederlands-Indië speelde in de geschiedenis van de FECG maar een bescheiden rol. De organisatie rouleerde tussen China, Japan en de Filipijnen, die ook met de meeste medailles naar huis gingen. Het IOC vond het echter belangrijk dat het aantal deelnemende landen zou groeien, mede omdat zij hierdoor haar eigen invloedsfeer kon uitbreiden. Om deze ambitie te onderstrepen, bracht niemand minder dan Henri de Baillet Latour (1876-1942), die De Coubertin in 1925 opvolgde als IOC-president, in november 1932 een bezoek aan de Nederlands-Indische archipel.

Een graaf in Indië

De komst van de Belgische graaf naar Indië maakte

onderdeel uit van een grotere tournee. Na de Spelen van 1932 in Los Angeles reisde De Baillet Latour door de Pacific en Azië om reclame te maken voor de olympische beweging. Nadat hij Nieuw-Zeeland en Australië had aangedaan, zette hij op 7 november voet aan wal op Bali. In drie weken reisde hij vervolgens via Java en Sumatra door naar Singapore.

Het bezoek van De Baillet Latour was een diplomatieke aangelegenheid van het hoogste niveau. Overal waar hij ging, werd hij met alle *égards* ontvangen. De Belg sprak niet alleen met de belangrijkste sportbestuurders van de eilanden, hij ontmoette ook de Gouverneur-Generaal van Nederlands-Indië. Tijdens de ontvangst bracht de IOC-voorzitter een huldebetuiging over aan de hoogste baas van de archipel. Verder hield hij enkele openbare lezingen over de geschiedenis en de doelstellingen van de olympische beweging, die overigens maar matig werden bezocht.

Tijdens de bijeenkomsten toonde De Baillet Latour zich positief verrast over de sportontwikkeling in de kolonie. De jeugd sportte veel meer dan hij had verwacht, wat hem vooral verbaasde vanwege het 'moordende klimaat'. In de pers beklagde hij zich diverse malen over de hitte op Bali en Java. Ook was hij onder de indruk van de sportfaciliteiten, die de vergelijking met sportcomplexen in andere delen van de wereld volgens hem met glans konden doorstaan. De enige kanttekening die hij plaatste, was dat hij vond dat er in Indië meer aandacht moest worden besteed aan atletiek en zwemmen, in plaats

van aan voetbal. Het IOC beschouwt beide sporten nog altijd als de belangrijkste programmaonderdelen van de Spelen.

De Indische pers deed enthousiast verslag van het bezoek van de 'beminnelijke edelman van ouderen leeftijd'. De kranten vonden het wel teleurstellend dat de Belg, ondanks een vijfjarig verblijf als diplomaat in Den Haag, alleen kon converseren in het Frans en het Engels.

De lovende woorden van De Baillet Latour waren die van een echte diplomaat. In werkelijkheid liep de sportontwikkeling in Indië behoorlijk achter op die van toonaangevende landen in de regio. Met name Japan was hard op weg om een echte sportnatie te worden en behaalde in het medailleklassement van de Olympische Spelen van 1932 al een vijfde plaats. Ook China en de Filipijnen namen aan deze Spelen deel, zij het met kleine equipes. Nederlands-Indië was nog lang niet zo ver, maar de IOC-voorzitter presenteerde de FECC van 1934 als een goede opmaat om hier verandering in te brengen.

Voordat het zover was, moest wel één belangrijk probleem worden overkomen. Volgens de statuten van de FECC konden slechts in Azië geboren sporters aan deze Spelen meedoen. Dat betekende dat wie in Nederland was geboren, van deelname was uitgesloten. Dat was om meerdere redenen ongewenst. Zij waren niet alleen de beste atleten van de archipel, de uitsluiting van niet in Azië geboren sporters kon ook voor 'extremistische propaganda-doeleinden' worden gebruikt, zo vreesde *De Telegraaf*. De Baillet Latour raadde de Indische sportbestuurders daarom aan zich tot de Aziatische organisatie te wenden. Na aanvankelijk verzet van vooral Japan ging deze overstag, zodat ook niet in Azië geboren sporters aan de Oosterse Spelen mochten meedoen.

Het logo van de Far Eastern Championship Games.
Bron: <https://commons.wikimedia.org>.

De IOC-voorman doet een belofte

De Baillet Latour verliet de eilanden niet zonder nog een belangrijke belofte te doen. Hij meende dat Java uitermate geschikt was voor de organisatie van de regionale spelen, mits ze konden worden gehouden in een koel klimaat. De IOC-voorman beloofde al het mogelijke te doen om de FECC van 1938 naar het eiland te krijgen. 'Dan zal ik vertrekken in het gelukkig bewustzijn, dat ik iets grootsch voor het land en het volk heb verricht', zo stelde hij. De woorden leidden direct tot consternatie in de kranten en de burgemeesters van Bandung en Malang – twee relatief koele steden in het binnenland van Java – meldden meteen dat hun stad geschikt was. Ondanks de toezegging van de Belgische graaf werden de later geannuleerde Spelen van 1938 toegewezen aan het Japanse Osaka.

Het eerste grote sportevenement in Indië zou uiteindelijk plaatsvinden in de jaren 1960 en toen heette het land al Indonesië. In 1962 was Jakarta gastheer van de Asian Games, de opvolger van de FECC.

De deelname van 1934

Het bezoek van De Baillet Latour enthousiasmeerde de Indische sportbestuurders voldoende om in 1934 een equipe af te vaardigen naar de FECC, die dat jaar in Manilla werden georganiseerd. Een bescheiden ploeg, bestaande uit zes atleten, drie zwemmers, een tennisteam en een voetbalteam, vertegenwoordigde de kolonie. De sporters waren van etnisch gemengde afkomst, maar wel allemaal woonachtig op Java. De leiding was in handen van Nederlanders: de arts Dr. Brandt regelde de organisatorische zaken, terwijl gymnastiekonderwijzer J.H. Dobbenga de trainingen verzorgde. Dobbenga bracht na afloop ook verslag uit aan de Indische sportbestuurders die waren thuisgebleven.

Het rapport van Dobbenga biedt een aardig inzicht in de ervaringen van de Nederlands-Indische ploeg. Eenmaal op reis bleek vooral de voedselvoorziening een groot zorgenkind. De Europese leden van het gezelschap kregen onderweg nog wel een fatsoenlijke maaltijd opgediend, maar de rijsttafel voor de Aziaten gaf 'onoverkomelijke moeilijkheden'. De Chinese kok van de veerboot miste de juiste ingrediënten en, volgens Dobbenga, 'waarschijnlijk ook wel de capaciteiten' om deze op juiste wijze te bereiden. In Manilla was het niet veel beter gesteld. Het door de Filipijnse organisatoren verzorgde voedsel bleek voor de aan pit gewende Indiërs veel te flauw en welhaast onverteerbaar. Uiteindelijk konden de sporters terecht in een Chinees eethuis

---

De Chinezen en Japanners hadden hun eigen koks en etenswaren meegenomen.

---

dat een van de delegatieleden na veel inspanningen had weten te vinden. De Chinezen en Japanners waren meer ervaren op dit gebied: zij hadden hun eigen koks en etenswaren meegenomen.

Tijdens de wedstrijden waren de prestaties wisselend en ging het vooral om het opdoen van ervaring. De tennissers verloren in de eerste ronde met 4-1 van de Filipijnen, maar de voetballers begonnen het toernooi beter. Zij wonnen met 7-0 van Japan, hoewel het de aanwezige pers opviel dat de Javaanse spelers niet uitblonken in samenspel. De daaropvolgende wedstrijd ging met 2-0 verloren van China. Erger dan het verlies vond de Nederlandse leiding het ruwe spel van de Chinezen. Elke Aziatische ploeg had wel enkele Chinese spelers in de gelederen, waartussen nogal wat spanningen bleken te bestaan. Eerder al was de wedstrijd tussen China en de Filipijnen ontaard in een veldslag. Vier Chinezen en twee Filipijnen moesten voortijdig het veld verlaten, de twee thuispelers met een arm- en een enkelbreuk. De wedstrijd tussen Nederlands-Indië en de Filipijnen verliep een stuk rustiger, maar ging wel met 3-2 verloren, 'zij het dan ook als gevolg van een foutieve beslissing van den scheidsrechter', aldus Dobbenga. De ploeg eindigde op doelsaldo niettemin alsnog als tweede, achter de ongeslagen Chinezen.

De zwemmers werden al in de series uitgeschakeld, maar behaalden wel de eerste, tweede en derde plaats bij het schoonspringen. Enkele leden van de atletiekploeg hadden te kampen met blessures, maar maakten ervan wat ze konden. Dat ze geen indrukwekkende prestaties behaalden, lag niet alleen aan

'De sprong naar de zege. Een fraaie zweefduik van den heer Hans Haasmann (Ned. Indië) tijdens het watersporttoernooi van de Oostersche Olympische Spelen, dat te Manilla gehouden is.' Bron: *Sumatra Post* (5 juni 1934): 12.

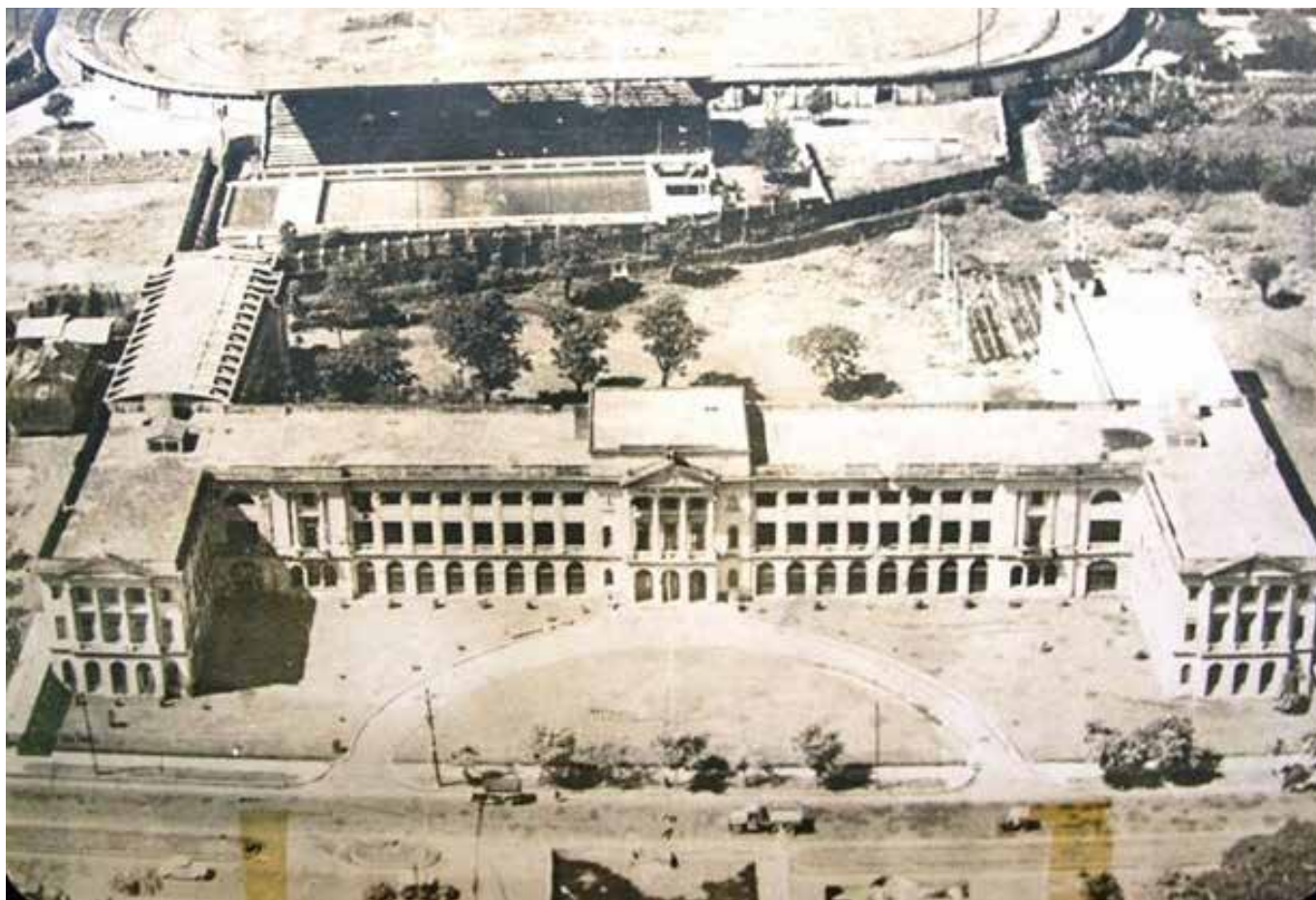
hen. Tienkamper Van Pelt kon maar aan de helft van de onderdelen meedoen, omdat de overige wedstrijden gepland stonden op de dag dat de Nederlands-Indische ploeg alweer naar huis ging. Uitstel van vertrek zou meteen een langer verblijf van twee weken betekenen, aangezien Manilla en Java geen dagelijkse scheepvaartverbinding onderhielden. Zo'n verlenging ging het budget van de ploeg te boven.

Hans Leopold Haasmann

Hans Leopold Haasmann (1916-2008) haalde voor Nederlands-Indië in 1934 de enige gouden medaille binnen. Hij nam in Manilla, evenals zijn collega's Portier en Van der Groen, zowel deel aan het zwemmen, als aan het schoonspringen. De duikwedstrijd bestond uit tien sprongen van de drie-meterplank en acht van de tien-metertoren. Dat laatste was voor de Indiërs bepaald geen sinecure. Voordat zij in de Filipijnen aankwamen, hadden zij nog nooit van dergelijke hoogte gesprongen. Niettemin bleken zij over het nodige talent te beschikken: Haasmann stak volgens de *Indische Courant* zelfs ver boven zijn concurrenten uit. Van der Groen behaalde de tweede plaats en Portier werd derde, ondanks een bloeduitstorting op zijn arm, die hij had opgelopen nadat hij op de zwembadvloer was uitgegleden. Doordat het schoonspringen geen officieel, maar een 'open' evenement was, waaraan ook twee Amerikanen deelnamen, telden deze medailles niet mee in de eindrangschikking.

De FECG van 1934 betekenden voor Haasmann een opstap naar verder succes. In 1936 nam hij namens Nederland deel aan de Olympische Spelen in Berlijn, evenals zijn maatje, zwemmer Piet Stam (1919-1996) uit Bandoeng. De twee Indische jongens moesten in de eerste plaats bijdragen aan het sportieve succes van Nederland, maar Indische sportbestuurders hoopten ook dat hun deelname de band tussen de kolonie en het moederland zou versterken. 'Een Nederlander in Indië voelt zich sterker Nederlander dan een inwoner van A'dam of Den Haag', zo tekende de *Revue der Sporten* op uit de mond van een Indische zwembestuurder. Sportief succes van de Indische sporters onder Nederlandse vlag moest deze afhankelijkheid wederzijds maken.

Om zich optimaal op de Spelen voor te bereiden vertrokken Haasmann en Stam al enkele maanden voor de openingsceremonie naar Nederland. Daar gingen zij trainen onder begeleiding van gekwalificeerde leiders die in Indië afwezig waren. Hun voorbereidingen trokken de nodige aandacht. Een artikel in de *RvS* en een reportage in *De Telegraaf* maakten van Haasmann in korte tijd een Bekende

Het Jose Rizal sportcomplex, vernoemd naar de nationale held van de Filipijnen, met op de voorgrond het De La Salle College, waar de sporters tijdens de Spelen verbleven. Bron: <http://www.lougopal.com/manila/?p=999>

Nederlander. De ‘flinke, atletisch gebouwde knaap van nauwelijks twintig jaar’ werd een prooi voor handtekeningenjagers. De verwachtingen voor Berlijn waren dientengevolge hooggespannen.

De Berlijnse Spelen moesten het visitekaartje worden van het Naziregime van Adolf Hitler en organisatorisch hadden de Duitsers kosten noch moeite gespaard. Waar Haasmann zich twee jaar eerder in Manilla nog had moeten behelpen, daar konden de Indische sporters in de kantine in Berlijn desgewenst een bord nasi goreng voorgeschoteld krijgen. De sportieve prestaties van Haasmann waren in Duitsland echter minder dan in de Filipijnen. Mede door een spierblessure kon hij de verwachtingen niet helemaal inlossen. Op de drie-meterplank eindigde hij als vijftiende. Stam werd uitgeschakeld in de series van de 100 en 400 meter vrije slag.

Na de Berlijnse Spelen keerde Haasmann terug naar Nederlands-Indië. In de Tweede Wereldoorlog werd hij krijgsgevangen genomen en gedwongen tewerkgesteld aan de Birma-spoorlijn. Als een van de weinigen overleefde hij deze dwangarbeid. Na de oorlog verhuisde hij naar Australië, waar hij ging werken als vertegenwoordiger van een scheepvaartmaatschappij. Daar overleed hij in 2008. Een bewo-

gen leven dus en hij en de andere Indische deelnemers verdienen aanvullend onderzoek.

1934: een leerzame ervaring

Terug naar de kampioenschappen van 1934. Nederlands-Indië presenteerde zich tijdens de FECCG als een echte Nederlandse kolonie. De sporters gingen getooid in een rood-wit-blauw tenue met een Nederlands wapen op de revers en kregen tijdens de openingsceremonie het Wilhelmus te horen. De vlaggendrager, de atleet Effendi, legde tijdens die ceremonie de sportieve eed af in het Nederlands. Ook na de weinige sportieve successen klonk het Nederlandse volkslied.

De Spelen waren volgens de Nederlandse leiding vooral bedoeld als leerzame ervaring met trainen en spelen op hoog niveau. Daar was de nodige ruimte voor verbetering. Verschillende atleten misten volgens Dobbenga de noodzakelijke ‘mental spirit’, terwijl hij ook kritisch was op de instelling van de voetballers. Zij weigerden te stoppen met roken en toonden zich bij de minste tegenslag uit het veld geslagen. Een onterecht toegekende buitenspelgoal bleek al voldoende voor hen om het veld te willen verlaten.

Voor de ploegleiding waren vooral ook de contac-

ten met lokale functionarissen erg leerzaam. Tijdens het verblijf in Manilla zagen zij hoeveel aandacht de Filipijnse overheid besteedde aan de aanleg van en de zorg voor goede sportterreinen. Gesprekken met plaatselijke sportleiders leerden de Nederlandse officials bovendien over het belang van sport voor de vorming van bruikbare burgers. 'De maatschappij heeft meer aan zelfstandige mensen, die handen en hoofd kunnen gebruiken en beschikken over (...) een gezond geïfend lichaam, dan aan onhandige jonge mensen, die meer boekenkennis bezitten, wat in de meeste gevallen slechts schijnwetenschap is en voor het maatschappelijk leven van geen belang', zo concludeerde Dobbenga na afloop. De trip naar de Filipijnen moest daarom volgens hem een vonk zijn die in Indië een 'heilig vuur' zou doen oplaaien. Het land moest meer aandacht gaan besteden aan sport en lichamelijke opvoeding, niet alleen om op een volgend toernooi beter te presteren, maar ook om de kolonie een betere toekomst te bezorgen. Een belangrijke nevenconclusie was dat de voedselvoorziening bij een volgende uitzending beslist beter moest.

De voetballers weigerden te stoppen met roken en toonden zich bij de minste tegenslag uit het veld geslagen.

Besluit

Na de Spelen van 1934 ontwikkelde Nederlands-Indië zich niet tot toonaangevende sportnatie. Het land kwalificeerde zich weliswaar voor de eindronde van het wereldkampioenschap voetbal van 1938 in Frankrijk, maar dat had alles te maken met het feit dat alle andere Aziatische naties zich terugtrokken uit de competitie. Hongarije elimineerde de ploeg op het eindtoernooi al in de eerste ronde door in Reims met 6-0 te winnen. De eerste keer dat de voormalige kolonie meedeed aan de reguliere Olympische Spelen was in 1952 en dat was inmiddels onder Indonesische vlag.

De Far Eastern Championship Games van 1938 gingen door het uitbreken van de Tweede Chinees-Japanse Oorlog in 1937 niet door en werden daarna niet meer gehouden. De Asian Games, voor het eerst georganiseerd in 1951, gelden als haar opvolger. Evenals bij de FECC speelde politiek bij deze Aziatische Spelen een grote rol. In 1962 was Jakarta voor de eerste keer gastheer. Onder druk van de Arabische landen en China weigerde Indonesië

visa te verschaffen aan sporters uit Israël en Taiwan. China zelf deed pas vanaf 1974 aan de Spelen mee, omdat het land lang op internationale erkenning moest wachten. Het land staat inmiddels wel bovenaan het alltime medailleklassement, gevolgd door Japan. Indonesië bezet daarop met zestig gouden medailles de twaalfde plaats, vlak achter de Filipijnen en Oezbekistan.

In 2018 vinden de Asian Games voor de tweede keer plaats in Jakarta. Het evenement is inmiddels uitgegroeid tot het op één na grootste multi-sportevenement ter wereld. Het is afwachten of het thuisvoordeel het land ditmaal tot grote prestaties kan bewegen en of de Spelen ditmaal wel een boost zullen betekenen voor de Indonesische sportbeoefening.

Verantwoording

De paragraaf over de Far Eastern Championship Games is gebaseerd op Stefan Hübner, *Pan-Asian Sports and the emergence of Modern Asia (1913-1974)* (Singapore 2016). Voor de rol van de YMCA bij de verspreiding van sport over de wereld is ook Maarten van Bottenburg, *Verborgene Competitie* (Amsterdam 1994) interessant.

Het bezoek van De Baillet Latour aan Nederlands-Indië is gereconstrueerd aan de hand van de berichtgeving in de Indische pers, zoals de *Indische Courant* (11 en 17 november 1932), de *Sumatra Post* (7 en 8 december 1932), *Het Nieuws van de Dag voor Nederlands-Indië* (23 november 1932) en het *Soerabaijaasch Dagblad* (11 november 1932). Ook verschenen er enkele berichten in *De Telegraaf* (23 april 1933 en 24 mei 1934).

De kennis over de wederwaardigheden van de Indische équipe in Manilla is ontleend aan het verslag dat J.H. Dobbenga, dat is te vinden in het archief van het NOC (NA 2.19.124, Archief NOC, inv. nr. 224, Nederland-Indisch Olympisch Comité). Aanvullend zijn enkele berichten in de Indische kranten gebruikt, zoals te vinden in de krantenbank *Delpher*. Het stuk over Hans Haasmann is, mede met dank aan Wim Zonneveld, gebaseerd op *De Telegraaf* (9 mei 1936), *De Revue der Sporten* (25 mei 1936), *Het Nieuws van de Dag voor Nederlandsch-Indië* (27 augustus 1936) en Anthony Bijkerk *Olympisch Oranje. van Athene 1896 tot en met Beijing 2008: een compleet historisch overzicht van Nederlandse deelname aan de Olympische Spelen* (Baarn 2008). Ook wordt Haasmann enkele malen genoemd in Auke Kok, *1936. Wij gingen naar Berlijn* (Amsterdam 2016).